

İsmail E. Erünsal, *A History of Ottoman Libraries*, Boston: Academic Studies Press, 2022, 262 str.**Lamija Ljuša**Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
lamija.hatibovic@hotmail.com

Iz pera turskog profesora i istraživača İsmaila E. Erünsala, u sklopu edicije *Ottoman and Turkish studies*, 2022. godine iz štampe je izašla knjiga *A History of Ottoman Libraries*, kao prilog proučavanju kulturne historije, historije biblioteka i bibliotekarstva. Erünsal je kroz ovu publikaciju afirmirao povijest i značaj knjige, a posebno osnivanje i organizaciju osmanskodobnih biblioteka. Knjiga se sastoji iz dva dijela. Prvi dio, naslovljen kao *Historical Development*, hronološki prikazuje razvoj biblioteka u osmanskom periodu i predstavljen je u pet poglavlja: “Early Ottoman Libraries (1299–1453)” (str. 9-17), “From College and Mosque Libraries to the Independent Library (1453–1650s)” (str. 19-49), “Independent and Large College Libraries (1650s–1730)” (str. 51-64), “The Expansion and Reorganization of the Ottoman Library System (1730–1839)” (str. 65-95) i “Foundation Libraries in the Age of Reforms (1839–1922)” (str. 97-113). U ovom istraživanju Erünsal se služio prvorazrednim izvorima, prvenstveno vakufnamama, u kojima su, između ostalog, iskazane želje vakifa u pogledu načina funkcioniranja biblioteka kao i druge pojedinosti vezane za biblioteku kao vakuf. U prvom poglavlju knjige dat je hronološki pregled i prikaz razvoja osmanskodobnih biblioteka, od najranijih koje su egzistirale pri džamijama, medresama i sličnim ustanovama do samostalnih nezavisnih biblioteka. Na osnovu političkih i kulturnih zbivanja iz perioda vladavine Gazi Osmana, Murata I, Bajezida I, Murata II i Mehmeda II autor je dao argumente o postojanju prvih osmanskih biblioteka. Uprkos činjenici da se intenzivnije pokretanje biblioteka i kulturni procvat desio za vrijeme Murata II, o značajnijem razvoju biblioteka, smatra Erünsal, možemo govoriti nakon osvajanja Istanbula. Prvom osmanskom bibliotekom nakon osvajanja Istanbula smatra se dvorska biblioteka, ali postoje različita mišljenja o tome koja je prva vakufska biblioteka. Većina historičara, navodi Erünsal, smatra da je biblioteka u kompleksu Eyüp jedna od najranijih. Pojava prvih kataloga i razvoj bibliotečkog sistema osobito za vrijeme Bajezida II od posebnog su značaja za osmanskodobne biblioteke.

Dva su sačuvana kataloga iz tog perioda. Prvi nije datiran, ali se može reći da je pripreman na početku 16. vijeka i pripada biblioteci džamije Mehmeda II, dok je katalog dvorske biblioteke iz 1502. godine značajan prevashodno zbog pravila klasifikacije koja su njime definirana. Prema riječima Erünsala, druga polovina 17. i prva četvrtina 18. vijeka značili su prelazni period u historiji osmanskih biblioteka. Posebno je bila važna druga polovina 17. vijeka zbog osnivanja nezavisnih samostalnih biblioteka koje nisu bile vezane za određene ustanove i čije su usluge namijenjene široj javnosti. U ranijim bibliotekama koje su djelovale pri različitim ustanovama bibliotekar je, uz primarni posao koji je obavljao pri toj ustanovi, radio pola radnog vremena, dok je u nezavisnim bibliotekama bio potpuno posvećen bibliotečkom poslu te je bio bolje plaćen. Za vrijeme vladavine Mahmuda I, koji je slovio za istinskog bibliofila, nezavisna biblioteka već postoji kao usvojena norma, a Erünsal predstavlja to vrijeme kao zlatno doba osmanskih biblioteka s evidentnim trendom osnivanja velikih biblioteka. I najzad, kraj prvog dijela knjige autor je posvetio vakufskim bibliotekama u periodu reformi 1839–1922. godine. Kraj 18. vijeka, kako on navodi, obilježio je niz političkih kriza i ratova te nametanje modernizacije koja je imala utjecaj na sve institucije u Carstvu pa tako i na bibliotečki sistem. Čak i poslije reformi 1839. godine, vakufske biblioteke nastavile su da egzistiraju do početka 20. vijeka. Osnovni uzrok propadanja vakufskih biblioteka, smatra Erünsal, bio je u tome da nije bilo moguće uvesti nove spoznajne principe u ove biblioteke koje su imale status dobrotvornih ustanova, odnosno nije bilo načina da se klasična osmanska biblioteka modernizuje i da se naučnici i bibliotekari koriste novim naslovima na zapadnim jezicima. Sa dolaskom Republike poslije 1923. godine postojeći pravni i edukacijski sistemi su ukinuti i zamijenjeni zapadnim modelima pa su ti događaji, kako navodi Erünsal, označili kraj postojanja vakufskih biblioteka.

Drugi dio knjige *Organization* posvećen je detaljnom opisu načina funkcioniranja biblioteka koji

podrazumijeva prvenstveno osoblje te finansiranje i održavanje biblioteke i bibliotečkog inventara. Sastoji se od šest poglavlja: "Personnel" (str. 117-152), "The Establishment and Maintenance of Collections" (str. 153-169), "Catalogues and Cataloguing" (str. 171-193), "Services Offered" (str. 195-215), "Budgets and Audits" (str. 217-223) i "Library Buildings and Furnishing" (str. 225-231). Prema riječima autora, u ranim osmanskim bibliotekama koje su postojale u sklopu drugih ustanova, funkciju bibliotekara nerijetko je obavljalo osoblje ustanove u koju je biblioteka smještena ili se dešavalo da je postojao samo jedan bibliotekar. Razvojem biblioteka u samostalne institucije povećala se potreba za osobljem koje je bilo bolje plaćeno pa su uz bibliotekare radili njihovi asistenti, mudželiti, kao i drugo pomoćno osoblje. U ovim poglavljima autor je također naglasio značaj pojave popisa knjiga, odnosno bibliotečkih kataloga, kao osnovnog informacionog instrumenta koji upućuje na sadržaj bibliotečkog fonda. Pravni status vakufskih biblioteka zahtijevao je da se inventari sastavljaju kako bi se obezbijedio uvid u zbirku pa se u ranom periodu osmanskih biblioteka inventari vakufskih biblioteka

mogu smatrati prvim primjercima osmanskih bibliotečkih kataloga. I na kraju, u drugom dijelu knjige pojašnjeni su također uvjeti rada i način funkcioniranja biblioteka. Kako navodi Erunsal, prije pojave nezavisnih samostalnih biblioteka knjige su se posuđivale korisnicima. Međutim, od početka 17. vijeka težilo se tome da se knjige konsultiraju unutar biblioteke pa je, naročito u bibliotekama osnovanim u 18. i 19. vijeku, to već postala uobičajena praksa. Na kraju knjige je zaključak, kao i popis korištene literature te neobjavljenih arhivskih izvora.

Iako je na temu historije osmanskih biblioteka do sada objavljeno više studija i naučnih radova, najviše na turskom jeziku, ova publikacija predstavlja značajno istraživačko djelo s odgovarajućim naučnim aparatom, utemeljeno na brojnim neobjavljenim izvorima. Predstavlja ujedno i prilog intelektualnoj historiji knjige kao repozitorija znanja i saznanja. Zbog odabranog metodološkog pristupa, kao i činjenice da je objavljena na engleskom jeziku, knjiga je pristupačna ne samo za istraživače koji se bave historijom biblioteka i bibliotekarstva nego i za čitaoce zainteresirane za druge, srodne naučne oblasti.